

Alojz je imel navado, da je v slučaju kake družinske disharmonije vzel klobuk in šel. Tudi tega dne je ostal zvest svoji navadi. Vrgel je bluzo na mizo in zgrabil klobuk in palico. A ni še bil pri vratih, ko se je pognala Olga proti njemu ter s stisnjenimi pestmi zasiknila: „Pa pojdem, nalašč pojdem, da bodo vsi videli, kak hudobnež si . . .“

„No, pa pojdeš nalašč,“ se je zasmeljal Alojz čez rame in zaprl vrata za seboj. —

Četudi je bila Olga trdno sklenila, da pojde nalašč na veselico v obledeli rdeči bluzi, vendar se je zadnji hip premislila in ostala doma in jokala. Alojz pa se je tistega dne napil kot že leta ne. Ljudje so dejali, da ni bil še nikdar tako družaben in vesel. —

Ivo Peruzzi:

Karmen.

Polna življenja je bila. Če so se dvignile njene oči k nebu, pa so žarele daljne zvezde, če je stopila na poljano, pa je zadišalo po cvetju in medu. Njena duša je bila pesem, njena moč hrepenenje. Kadar je sedla za klavir, so se ji široko odprle velike, žive oči in se užgale v skritem vrisku. Lica so ji poljubili ognjeni prameni in kot razbesnjen val je bežal iz njenih ust spev:

Ljubav doma je med cigani,
sila nobena je ne zatre . . .

- Bežal je ta spev in se zagnal visoko pod nebo, tja v proste viharne dneve je plul, prosil in grozil.

Tam ob morju je bivala, svobodna kot morje, neugnana kot orkan. Pa je zavozil nekoč mimo obali otoški čolnar Ivane, prišedši z juga, obložen z zlatimi oranžami, pinijami in s sočnimi bananami. Šumelo je v zraku in vonj je zavel tja na obal. Karmen je zrla na ocean in pozdravljala solnce in svobodo. Svetle galebe je pošiljala daleč na jug, da ji prineso žarkov in gorkih in iskrenih pozdravov od neznanega, neizrazljivega, od tega, kar je bilo v njeni duši. Pa jo je pozdravil mladi Ivane nenadoma in zavihtel klobuk s krepko, žilavo roko. Temni kodri so mu poljubili znojno čelo in razgaljene prsi so kipele.

„Hej, pojdi z menoj, samevajoče dekcle, tja na vzhod, kjer se vozi zora po oceanu in kjer človeška roka ne daje pravic in postav, tja v moje kraljestvo, kjer išče mladost svoja izgubljena poita med polji narcis in gozdovi dehtečih ceder. Imej voljo in ne boj se koraka, kadar te vabi brezmejno, daljno — ono, kar je zapisano v tvoji duši. . . .“

Zavzdignil je veslo in udaril ž njim srebrno morje, da je zašumelo globoko in dolgo . . . Karmen je dvignila oči. Prvič se je v njej zgenila tajna groza . . . Oko ji je počivalo na sencah kipečih kit južnega čolnarja, v vročem poldnevu se kopajočega, njene misli so šumele kot vihra tja v daljno plan. Strmela je in ni odgovorila. Njena kupa še ni bila izpita. Takrat je začutila glas za seboj:

„Karmen, Karmen, hčerka moja! Skrb mojih starih let, kje se mudiš? Pridi, pridi, da mi daš oporo, sedaj ko sem nadložen, slab! Glej, prispel je trgovec s silnimi tovari blaga, pa je povprašal po tebi. Tam od zahoda ga je privedla pot in zvedel je zate, ko je slišal tvojo pesem!“ Zatrepetalo je morje, lahni, beli oblaki so bežali čez firmament in solnce je zaprlo oko. Tja nekam na jug so leteli galebi, kot srebrni noži so rezale njih peroti gosti zrak.

„Nikdar! Zastonj!“ je kriknila in se naslonila na skalo ob obali. Nekaj se je iztrgalo iz nje in se zadušilo v blatu . . . Takrat ni vedela, da je bilo njeno srce, njena umirajoča mladost. Široko veslo je pljusnilo po valovih in tja v neskončnost je drhtela pomorščakova večerna molitev: Ti si kot večnost brezmejno, kot ljubezen globoko . . .

„Zakaj ni bilo iz njegovih ust nobene besede več?“ so šepnile njene ustnice. V odgovor so ji vihrala v daljavi ponosna jadra, obsevana od pozdravljajočih veselih žarkov; daleč tam za njimi pa se je svetilo veliko, neznano kraljestvo . . . Ni vedela, kakšno je to kraljestvo, a čutila je, da je zanjo izgubljeno.

Takrat ji je bilo šestnajst let . . .

* * *

Živahno je bilo tisti čas v družbi veletrgovca. Krožil je sekt, padali so dovtipi med šumnimi akordi godbe. Gospodarju se je zjasnil tolsti obraz, ko je gledal svojo ženo v sijaju lepote in toaleta . . . Skrivnostno ji je šepnil nekaj na roznata ušesa in se smejal dolgo, sunkoma; ona je zrla skozi odprto okno. Družba je prosila petja.

„Ho, ho, ho!“ se je oglasil veletrgovec, „to bo nekaj za mojo Karmen, kaj ne da? Tisto, tisto cigansko . . .“

Mehanično je vstala in sedla tja med oleandre h klavirju . . .

V sobo se je smehljala topla julijska noč . . . Pesem hrepenenja je šla mimo, in tam zunaj se je vse družilo, vse šepetalo . . . Tista noč je pogledala Karmen v dušo, takrat, ko so ji zbežali beli prsti čez tipke. Njej nasproti je stal njen mož in jo zrl z vodenimi, zelenkastimi očmi . . . Streslo jo je. Tiho, kot zamolkli otok je švignil akord, obstal, preplašen stresel glavo in zdirjal razbesnjen, kričeč po krvi in tirjajoč pravice. Zakaj bi ne smel živeti? Kdo je, ki mi brani? Kje so meje mojih želja? Strastno je raztrgal divji disakord vprašanje. Ne! Lepota je greh! je zaupil in se razgubil in udušil . . . Izpela je. Veletrgovec si je obrisal znojno čelo, zdelo se mu je, da je nekaj zakrivil . . . Gledali so jo, kot človek, strmeč v praznino, v kateri kaže čudeže — čudak. Ponosno se je zravnala in se pri-smejala v družbo. V divjem plesu, v vonju parfumov in sladkih besed je tolažila v sebi nemirno morje, ravno tisto, katero je šumelo takrat, ko ji je bilo šestnajst let.

Pri oknu je sedela z elegantnim kavalirjem pri pogovoru.

„Srečna ste gospa,“ je šepnil in se sklonil bližje k njej. Razposajeno se je nasmejala in s pahljačo nalahno udarila dvorečega po licu. Pogum se mu je vnel. Bližal se je njeni beli roki in jo galantno poljubil. Sladke so bile njegove besede; naslonila sta se na okno in zrla v noč. Burno so ji utripale žile na sencih, smelo so ji bliskale oči, a v njih ni bilo življenja, v njih je grozilo maščevanje . . . Mehko je prislonil kavalir svoje lice ob njeno in ognjen poljub ju je združil takrat, ko ji je šepnil nekaj na uho . . . V tistem hipu je pridrla v sobo glasno se smejoča družba. Okrenila sta se in se razgubila med množico.

„Dajte, dajte, da slišim cimbal in gosli, da se udušim v one-mogli strasti pustinje, kjer dirja prosta čreda neugnanih vrancev mimo pevajočih gruč Ogrov, sedečih pri žarnem vinu!“

Tako je odmevalo takrat v njej, ko je brez misli pila, živela. Njen ples je bilo upehano pojemanje bolne duše, njene besede žareči utrinki, ki so se vžgali in zaskaleli, njen odgovor smeh. Zopet so jo gledali vsi in se čudili. Zdelo se jim je, da se godi nekaj, česar še niso videli nikdar . . . Umolknili so, kot če stopi temen tujec v domači krog,

Drugo jutro so jo našli v naročju kavalirja . . .

Takrat ji je bilo osemnajst let.

* * *

Za hip se je ustavila. Zunaj je žvela pesem pomladi. Iz vrtov so se nagibale bele lilije globoko doli na cesto in se zazibale nad blatom. Vonj rezed in timijana je polnil sočni zrak in vsenaokoli se je pogrezovalo v solnce, vse je dihale in koprnelo kvišku k življenju!

Karmen pa je hodila po dolgi cesti in se priklanjala mladoletju. Za njo je ostal strašen, neizpolnjen sen, pred njo je šla nepoznana groza svobode. Ni bilo tožbe na mračno bledem licu, ni bilo kletve na trudnih ustnicah. Na razgaljenih grudih ji je žarelo cvetje polja, živo in pisano in njen pogled je bil dolg in iskren pozdrav vsemu, kar je živelo. Ni ji bilo mar krvavečih nog in zaničljivih pogledov potnikov, hitečih dalje in zatopljenih v skrb in izmučenih v bolnem sebičju . . . Hotela je ono kraljestvo, katerega ji je obljubil čolnar z juga.

„Karmen, Karmen — čemu?“

Stresel jo je ta nenadni glas. Ozrla se je. Za njo se je režal razcapani cigan, z veliko rdečo rožo na prsih in z gosli pod pazduho. Njegov smeh je bil oster in zaničljiv, a njegova roka bela in nežna, kakršne nimajo vagabundi. Pristopil je bližje k njej in jo gledal dolgo v oči.

„Čemu iščeš kraljestva, katerega ni? V tebi sami leži pokopano! Tebe je življenje samo enkrat pogledalo v obraz — samo tedaj, ko se nisi tega zavedala z vsem svojim hrepenenjem. Takrat si se zbala in zasanjala, da bi vrgla od sebe ono, kar ti je dušilo mlado grlo, kar je samo tedaj tirjalo od tebe lepo in neskončno mogočno žrtev. Sledila si strahu, ne svoji duši. Glej, zato hodiš po cesti in iščeš, kar je izgubljeno v tebi!“

„Ni več pomoči?“ so vzdivjale takrat njene oči, proseč in preteč.

Zopet se je zasmel cigan.

„Ha, ha! Pomoči? Vrni se dekle, po poti, po kateri si prišla. Zapri oči in zakrij ušesa, pa se vrzi naravnost v naročje neizogibnemu! Uduši se v veseli pesmi! Jaz hodim svojo pot in pojem svojo pesem, pa vendar živim povsod in zmagujem vse. Slabiči me ne poznajo, velikani se mi klanjajo. Življenje je moj zaklet sovrag; brez oddiha je za menoj, a njega moč se razbije na mojih prsih . . . Ime mi je Volja; tebi in mnogim sem neznan.“ — Obrnil se je hitro in odšel po cesti.

Karmen se je stresla. V daljavi je čula cigana, ki je pel čudno melodijo, zvenečo kot odmev jekla in pokanje skal . . . V solncu

se je gibala ciganova roža. Karmen je zabodla pogled v dalje, zdelo se ji je, da jo vabi in kliče neskončni, veličastni ocean. „Nazaj k — neizogibnemu?“ je rekel cigan. Zamizala je in nebrzdana moč je potisočerala njene korake. Ni čutila toplih objemov solnca in burnih utripov srca, ki je kričalo ven v žejno razkošje.

„Kam hitiš?“ jo je vprašal starec ob poti, ki se je pogovarjal s pomladjo o pomladi.

„Poravnati zamujeno,“ je kriknila njena duša. Na bregu je obstala. Pred njo je ležal, ječal ocean. Še nikdar ga ni uzrla tako veličastnega. Razpletla si je lase, da so bežali z vetrom in dehteli z vetrom. Karmen je vzdrhtela. Zameglile so se ji oči, sedla je na skalo in stisnila glavo na kolena, in s trnjem ovenčano je bilo njeno srce. Divje je drvela kri po žilah. Da bi bil tistikrat zanesel val mrtveca mimo nje, pa bi mu poljubila usta, lica, oči. Zagrizla bi se v opolsko meso utopljenca . . .

Takrat se je nagnil dan.

Krvavordeče peroti galebsov so sijale v mrak in mogočen mir je dihnil v stvarjenje. Karmen je zrla takrat tisto kraljestvo, nena-doma se je zgrnilo pred njo. V srcu jo je tiščalo kot grob, v ka-terega se je pogreznila krsta. Oči so ji zagorele v daljavo. Daleč tam v solncu prostih dni, obložen z oranžami in s pinijami je vozil čolnar Ivane svoj okrašen čolnič v temnokrvavi zori, podeč pred sabo noč in pojoč jutranjo pesem. Z roko ji je mahnil v pozdrav in pri tem pozdravu je vzkipel morje. Začutilo je neko kruto, nizko roko, ki je temno begala nad svetom. Bila je krivica.

Karmen se je ozrla kvišku in zakričala. Na skali za njo je stal cigan z rdečo rožo in se zaničljivo smehljaj. A ta smeh je bil poln zmagoslavja, poln moči . . .

Tedaj je vstala. Njena ura jo je poklicala. V daljo, kjer je od-hajal čolnar Ivane, je burno zaklicala v pozdrav, iztegnila roke in planila z ognjem v očeh in kipečih ustnic po onem, kar je bila zamudila.

Umolknil je ocean in zakril svojo skrivnost v belo krono valov.

Tam daleč nekje čez morsko gladino pa se je izgubljala pesem brez mej in postav . . .

